

УДК: 06.06:378:379.924:371.68

Сергій КОЗЬМЕНКО

доктор економічних наук, професор, в.о. ректора ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України» м. Суми

ВИКЛИКИ НА ШЛЯХУ ІНТЕГРАЦІЇ У МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ПРОСТІР

Інноваційність діяльності вишу на шляху інтеграції до світового наукового простору полягає у поєднанні й пріоритетності таких трьох складових: робота профільних наукових центрів; міжнародні наукові конференції; «скопусівські» публікації і журнали.

Ключові слова: *наукові публікації, рейтинги, наукометричні бази, профільні наукові центри, наукові конференції, академічна мобільність, Scopus.*

Наукова діяльність завжди вимагала від науковців обміну досягнутими результатами зі своїми колегами. Без інтеграції зі світовим науковим простором, без просування наукових доробків неможливо уявити сучасного науково-педагогічного працівника. Найпростіший і загальновідомий шлях до цього – публікація статей у наукових журналах і участь у роботі наукових конференцій. У контексті сучасних тенденцій – це публікація у журналах, що входять до міжнародних наукометричних баз (у першу чергу, Sci Verse Scopus і Thomson Reuters) та участь у міжнародних конференціях. І саме тут у наших науковців (я буду говорити тільки про економістів) велика кількість проблем.

Раніше я вже здійснював спроби проаналізувати це питання на сторінках газети «Дзеркало тижня» [1, 2], і на сьогодні моя позиція не змінилася.

Спробую поділитися тим невеликим досвідом, що є у мене і нашого ВНЗ – Української академії банківської справи Національного банку України.

Цей досвід ми отримали завдяки активному розвитку міжнародної співпраці з університетами, що спеціалізуються на фінансах і банківській справі. Зокрема, з Вищою школою Дойче Бундесбанку (м. Хахенбург, Німеччина), Вищою банківською школою в м. Познань (Польща), Банківським інститутом "Висока школа" (м. Прага, Чехія), Школою бізнесу та економіки Університету Ліннеус (м. Векше, Швеція), Університетом Лінк-Кампус (м. Рим, Італія), Університетом прикладних наук м. Циттау-Герліц (Німеччина) тощо.

Співпраця надає можливість запровадити програми стажувань та спільних наукових досліджень викладачів, проходження практики студентами у ВНЗ-партнерах, навчання за програмами подвійного диплома. Академію відвідують колеги-професори для читання лекцій та проведення семінарів, а викладачі академії також читають лекції у ВНЗ-партнерах. Поодинокі контакти на рівні окремих дослідників переросли в міжнародні проекти на рівні кафедр та факультетів.

Велика кількість університетів можуть прозвітувати й про набагато більші досягнення. У чому ж інноваційність Банківської академії з периферійних Сум (крім того, що це ВНЗ Національного банку України з потужною матеріально-технічною базою, яка стовідсотково відповідає європейським стандартам)? Ми вважаємо, що інноваційність діяльності академії на шляху інтеграції до світового наукового простору полягає у поєднанні й пріоритетності таких трьох складових: 1) робота профільних наукових центрів; 2) дійсно міжнародні наукові конференції; 3) «скопусівські» публікації і журнали.

Спочатку про профільні (спеціалізовані) наукові центри, яких в академії три:

- Міжнародний науковий центр банківської справи та корпоративного управління, до складу якого входять науковці з 25 країн світу. Серед здобутків центру – проведення спільних наукових досліджень, статті і монографії у визнаних виданнях, організація конференцій в Україні, Франції, Німеччині, Італії, Швеції тощо;

- Міжнародний центр наукових досліджень теорії і практики страхування. Результатами роботи колективу центру також є спільні наукові дослідження, публікація низки монографій, навчальних посібників та наукових статей з актуальних питань страхового ринку;

- Центр соціально-економічних досліджень та академічної мобільності, спрямований на підготовку наукових, дослідницьких та освітніх проектів у рамках участі в міжнародних науково-освітніх програмах. Центр забезпечує міжнародну академічну мобільність викладачів, аспірантів та студентів, що включає обміни для навчання, стажування та підвищення рівня кваліфікації.

Суттєво сприяє розвитку міжнародної діяльності академії співпраця з дослідницькими установами та організаціями за кордоном.

Академія є членом Міжнародного форуму економічних досліджень "ERF" (Туреччина), що відкриває можливості для участі наших науковців у міжнародному науково-дослідницькому проекті "Грошово-кредитна політика та фінансова стабільність на ринках, що розвиваються". Вона також входить до складу міжнародної академічної мережі "ERA" (Німеччина), яка підтримує співпрацю між університетами, забезпечує підтримку мобільності студентів та викладачів, практику студентів, спільні наукові дослідження та проведення міжнародних конференцій.

Вагомою інформаційною підтримкою для нас є такі дослідницькі установи, як «Фінансовий центр м. Франкфурт» (Німеччина), «Банк Міжнародних Розрахунків (BIS) м. Базель» (Швейцарія), Центр Економічних досліджень і післядипломної освіти "CERGE-EI" (Чехія, м. Прага), "Американська Асоціація Банкірів" (США) та "Асоціація польських банків" (Польща). Це - джерела інформаційних матеріалів з дослідженнями, статистикою, аналітикою та науковими публікаціями з питань грошової та фінансової стабільності.

Саме в такій співпраці (конкретних науковців з колегами з університетів-партнерів) формується рейтинг вишу, а не за кількістю асоціацій, до яких він вступив. Під дуже великий сумнів варто поставити результати так званих

рейтингувань ВНЗ. Наприклад, цієї весни проводився черговий рейтинг "ТОП-200 Україна" [5], де фактично головними критеріями оцінювання є участь ВНЗ України в міжнародних університетських асоціаціях, членство в яких не є безкоштовним. Так, членство в Міжнародній асоціації університетів (IAU) – €1350 на рік, у Європейській асоціації університетів (EUA) – від €2378 на рік, у Євразійській Асоціації Університетів (EAU) – \$600 вступних + \$600 щорічний внесок, Мережа університетів Чорноморського регіону (BSUN) – \$500 на рік. Велика хартія університетів (MCU) хоча є умовно-безкоштовною, але вступ до неї передбачає особисту участь ректора ВНЗ в офіційній церемонії (м. Болонья, Італія) та інші витрати.

Виникає питання, чи не любіують організатори такого рейтингу інте- реси вищезазначених асоціацій... Кожний ВНЗ прагне зайняти місце якомога вище в рейтингу за цими критеріями, а чи варто? Наприклад, академія декі- лька років поспіль підтримувала своє членство у BSUN, і за всі ці роки не отримала жодної пропозиції щодо наукового проекту, який би був цікавий нам як профільному економічному ВНЗ. Навпаки, BSUN активно згадував про академію, коли підходив термін сплати членського внеску. Цього року, зважаючи на непросту ситуацію в країні, необхідність скорочення нераціона- льних витрат та відсутність цікавої для академії інформації, ми відмовились подовжувати членство в цій організації.

Як можна порівнювати, наприклад, Національний університет ім. Т. Шевченка (м. Київ) з довільним регіональним ВНЗ, у якому кількість студен- тів та викладацького складу просто в десятки разів менша. Так, дійсно в регі- ональних ВНЗ не оформлені на роботу академіки поважних академій (що, до речі, також чомусь додає рейтингових балів), але це не може бути показни- ком того, що регіональний виш має слабший професорсько-викладацький склад.

Ще один приклад. Ключовим для ВНЗ України є рейтинг МОН «Рей- тинговий виставковий конкурс для вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації», де серед інших показників є показники кількості міжнародних

та всеукраїнських конференцій, що проводить навчальний заклад упродовж навчального року. Тут також не все однозначно. Міністерство освіти і науки України, щорічно формуючи План проведення міжнародних, всеукраїнських наукових конференцій та семінарів з проблем вищої освіти і науки пропонує [3, 4] для розгляду та обговорення на конференціях і семінарах, зокрема у 2014 році, враховувати такі пріоритетні напрями, як модернізація структури та змісту освіти на засадах компетентнісного підходу, завдання вищої освіти у сфері гуманітарного розвитку суспільства, взаємодія у системі «вища освіта – ринок праці», забезпечення доступності та неперервності освіти впродовж життя, міжнародна співпраця та інтеграція у сфері освіти, розвиток наукової та інноваційної діяльності в освіті, управління якістю освіти, удосконалення інформаційно-ресурсного забезпечення освіти і науки тощо. Цікавою є також теза, що до Плану необхідно подавати лише міжнародні та всеукраїнські конференції, семінари, які організуються та проводяться спільно з працівниками Міністерства освіти і науки України, Інституту інноваційних технологій і змісту освіти й спрямовані на вирішення освітянських і наукових проблем загальнодержавного та міжнародного рівнів. Виникає питання, яким чином корелюють визначені пріоритетні напрями з останньою тезою. Щодо планування наукових форумів для молодих науковців та студентів, то наш навчальний заклад, як й інші виші, отримав такі неоднозначні зауваження:

- певна кількість вищих навчальних закладів вибирає для проведення конференцій однакові проблеми, при цьому проведення конференцій планується в одному місті;

- деякі конференції під незмінними назвами і переліком проблем проводяться з року в рік, що призводить до нераціональних затрат зусиль і коштів;

- ряд конференцій, які визначені як всеукраїнські, присвячені вирішенню специфічних регіональних питань, і не завжди є актуальними для решти регіонів;

- більшість конференцій, які проводять технічні вищі навчальні заклади, має економічне та гуманітарне спрямування;

- значна кількість звітних матеріалів не включає ні рекомендацій, ні рішень, тези надруковані без редагування.

Знову питання: якщо йдеться про студентську науку, то чи варто висувати вимогу до студентської роботи охопити загальнонаціональну проблему. Чи може студент першого чи навіть п'ятого курсу пропонувати розв'язання проблем, які є актуальними для всіх без винятку регіонів України?

У План проведення наукових конференцій та семінарів з проблем вищої освіти і науки на 2014 рік, зокрема, включено 1166 наукових заходів, із них міжнародних конференцій – 545. Лівова частка з яких, звичайно, є спеціалізованого напрямку, і це є нормальним, адже конференції усіх вишів України не можуть зосередити свою увагу на проблемах суто освітянських. Щодо плану проведення міжнародних, всеукраїнських конгресів, форумів, науково-практичних конференцій та семінарів молодих учених і студентів у 2014 році, то він містить загалом 815 наукових заходів, серед яких міжнародних – 225.

На наш погляд, гонитва за кількістю наукових форумів призводить до втрати якості. Наш виш, попри зауваження МОН щодо «незмінної назви з року в рік», постійно проводить Міжнародну науково-практичну конференцію «Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика». Серед її учасників – професори і доктори Ерік Піке (Бізнес-школа KEDGE, Франція), Свен-Олоф Коллін (Університет Ліннеус, Швеція), Якоб Клейнов (Технологічний університет Фрайбурга, Німеччина), Донато Масчіандаро (Університет Бокконі, Італія), Кенет Спонг (старший економіст Федерального резервного банку Канзасу, США), Борислав Бжеліч (віце-президент німецького DVB Bank SE, Німеччина) та ін. Ми вважаємо для себе високою оцінкою нашої діяльності, коли знані у всьому світі фахівці з банківської справи та корпоративного управління їдуть до нас у Суми, попри відстань, попри незручності, інколи ламаючи свої особисті плани. Уявіть собі, що за 350 км від ае-

ропорту Бориспіль щорічно на два-три дні збираються науковці з понад 30–35 країн світу, зокрема з ПАР, Малайзії, Японії, Австралії, США, Швейцарії тощо. Це свідчить, що для іноземних науковців важливим є спілкування з науковцями академії, їх дослідження є не тільки актуальними, а й науково чесними, тому наші партнери готові працювати з нами над спільними проектами.

Тепер щодо наукових журналів і наукометричних баз.

Відомо, що в Україні прийняття дисертації і розгляду її до захисту вимагає наявності у претендента на вчений ступінь кандидата наук, як мінімум, однієї статті в зарубіжному науковому виданні або в українському, внесеному в міжнародну наукометричну базу, у претендента на ступінь доктора наук – чотирьох статей.

Якщо керуватися здоровим глуздом, можна зробити висновок, що в залік ітимуть статті, опубліковані в будь-якому науковому журналі (у т.ч. й не внесеному в жодні наукометричні бази) будь-якої країни або в українському журналі, включеному в будь-яку наукометричну базу, що позиціонує себе як міжнародна база. Як кажуть, «за державу образливо»: якщо українські, то включені в бази, а якщо російські (китайські, болгарські, казахські...), то будь-які. Чи не принижуємо ми такими діями статус наших журналів? Наразі виникає питання-проблема: як поліпшити якість публікацій, і де гарантія, що в зарубіжних виданнях вимоги до рукописів вищі, особливо коли публікації платні? На зацікавлення до таких публікацій ринок пропозицій відреагував відповідно – з'явилися журнали, які залюбки реалізують це. Наразі таких журналів досить багато, до публікації вони приймають статті й англійською мовою і публікують їх, на жаль, без рецензування і навіть без якісного редагування.

Як бути тому, хто прагне, щоб результати його дослідження побачили і проаналізували, оцінили колеги-науковці, кому не потрібна чергова облікова одиниця (монографія, стаття, тези доповіді) для обов'язкового звіту або для перемоги у перегонах «у кого більша кількість публікацій». Де опублікувати

свою статтю, щоб її побачили і, дай Боже, цитували? Тут нашим вітчизняним економістам, на превеликий жаль, пишатись особливо немає чим. Публікацій у Thomson Reuters, мабуть, немає взагалі, та й у Scopus їх обмаль.

Отже, про Scopus.

Scopus – це бібліографічна і реферативна база даних та інструмент для відстеження цитованості статей, опублікованих у наукових виданнях. Це одна зі складових інтегрованого науково-інформаційного середовища SciVerse. База даних індексує наукові журнали, матеріали конференцій та серіальні книжкові видання.

Яким чином «потрапити» у Scopus маститому вітчизняному науковцю чи юному аспіранту?

З метою інтеграції до світового наукового простору ініціативними дослідниками академії за підтримки іноземних науковців з партнерських ВНЗ було засновано декілька міжнародних економічних журналів. Коли вдалося досягнути відбору високоякісних статей і таким чином забезпечити високий рівень видань і поваги в науковому просторі, 5 журналів були внесені до бази Scopus:

- "Investment Management and Financial Innovations" ("Інвестиційний менеджмент і фінансові інновації");
- "Problems and Perspectives in Management" ("Проблеми і перспективи в менеджменті") компанії "Ділові перспективи";
- "Corporate Ownership and Control" ("Корпоративна власність та контроль");
- "Corporate Board: role, duties and composition" ("Рада Директорів: роль, зобов'язання та склад");
- "Risk Governance and Control: Financial Markets and Institutions" ("Управління ризиками та контроль: фінансові ринки та інститути").

Таким чином, публікуючи свої праці в журналах, внесених до бази Scopus, отримуємо можливість індексування власних статей та підвищення рівня їх цитування. Це стало можливим тому, що зазначені журнали зарекомендували себе як такі, що мають міжнародну редакційну колегію та низку

посилань на матеріали, які в них публікуються. У складі редакційних рад журналів працюють науковці США, Німеччини, Великобританії, Канади, Китаю, Австрії та багатьох інших країн. Критерії оцінки якості журналів включають авторитетність, зокрема, репутацію видавця, міжнародний науковий авторитет провідних членів редколегії, популярність і доступність. На думку експертів з консультативного комітету Scopus з відбору змісту (CSAB), ці видання користуються популярністю серед науковців у всьому світі, добре зарекомендували себе та є корисними у базі. Наразі до Scopus внесено 59 українських наукових журналів, із них 8 – економічного профілю, серед яких п'ять (як уже зазначалося) – журнали, головними редакторами яких є професори академії. Загальна кількість публікацій наших науковців у виданнях Scopus – 108. Зрозуміло, що це дуже мало, але ж для маленького ВНЗ і на фоні інших закладів України це є доволі пристойний результат.

Указані вище журнали входять і до інших наукометричних баз, а також включаються до різноманітних переліків і рейтингів. Так журнал "Problems and Perspectives in Management" внесено до щорічного рейтингу наукових видань Міністерства науки і вищої освіти республіки Польща. Рейтинг включає журнали з усього світу, які були пунктировані (оцінені) міністерством. Цей рейтинг є авторитетним не тільки в Польщі, а й у всьому світі. У Польщі параметричне оцінювання наукових журналів особливо важливе, оскільки бали наукових публікацій, розміщених у журналах, які оцінені Міністерством, мають велике значення при оцінюванні наукових підрозділів вищих навчальних закладів, що проводить Міністерство науки і вищої освіти Польщі з тим, щоб визначити рівень фінансової підтримки для розвитку їх наукового потенціалу.

Журнал "Corporate Ownership and Control" індексується міжнародною службою індексування "ASOS" (Akademia Social Sciences Index). База індексу ASOS має маже тридцять тисяч проіндексованих статей та більш ніж 70 тисяч користувачів по всьому світу. Процедура відбору журналів ставить високі вимоги до якості статей, рівня рецензування. Редакційна колегія індексу

складається з фахівців провідних університетів Туреччини та співпрацює з Міністерством культури Туреччини.

Міжнародна наукометрична база "GIF" (Global Impact Factor) індексує журнали "Corporate Ownership and Control"; "Corporate Board: role, duties and composition"; "Risk Governance and Control: Financial Markets & Institutions".

Рейтингування журналів відбувається на основі індексу GIF, який включає оцінку за кількістю опублікованих статей, а також за їх якістю, що визначається за такими ключовими напрямками, як новизна дослідження; наукова цінність результатів; якість рецензування; регулярність публікації; якість технічного редагування.

Безперечно, включення журналів, які видаються науковцям академії, до міжнародних наукометричних баз є свідченням підготовки якісних наукових статей, а отже, актуальних наукових досліджень, що є показником поступової інтеграції у світовий науковий простір.

У цьому контексті несподіваною для всієї наукової спільноти стала ідея Президента України Петра Порошенка (9 липня 2014 р., інформаційно-аналітичний інтернет-портал "Вища освіта"): "Не буде більше витрачання мільярдів народних коштів, коштів платників податків на нікому не потрібні наукові програми, які слугували лише елементом розкрадання. Сьогодні українське виробництво буде завантажене системами високоточної зброї, українськими безпілотниками, усім, чого потребує українська армія – починаючи від бронежилетів і закінчуючи тепловізорами" [6]. Звичайно, обороноздатність держави потрібно зміцнювати, проте припинення фінансування науки може призвести до сумних наслідків: як повного занепаду наукових галузей, так і до чергової хвилі відтоку мізків на Захід, де їх цінують більше.

Хотілося б вірити у те, щоб разом із водою ми не позбулися б і немовляти.

The innovative character of the university's activity on its way to the integration into the global scientific environment is in the combination of the following three prioritised components: the work of specialized research centers; international scientific conferences; "Scopus" publications and journals.

Scientific publications, ratings, bibliographic databases, specialized research centers, scientific conferences, academic mobility, Scopus.

Иновационность деятельности вуза на пути к интеграции в мировое научное пространство состоит в соединении и приоритетности следующих трех составляющих: работа профильных научных центров; международные научные конференции; «скопусовские» публикации и журналы.

Науные публикации, рейтинги, наукометрические базы, профильные научные центры, научные конференции, академическая мобильность, Scopus.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Козьменко С. Науковий вал чи провал [Текст] / [Електронний ресурс] / Дзеркало тижня. Україна, 24.02.12. т.№7. – Режим доступу : http://gazeta.dt.ua/SCIENCE/naukoviy_val_chi_proval.html – Назва з екрану.
2. Козьменко С. Фальшива тривога [Текст] / [Електронний ресурс] / Дзеркало тижня. Україна, 11.01.13. т.№1. – Режим доступу : <http://gazeta.dt.ua/EDUCATION/falshiva-trivoga.html> – Назва з екрану.
3. Про План проведення міжнародних та всеукраїнських конгресів, форумів, науково-практичних конференцій та семінарів молодих учених і студентів у 2014 році / План МОН України від 14 січня 2014 року № 1/11-205. – Режим доступу : [http://www.mon.gov.ua/img/zstored/files/%D0%9F%D0%BB%D0%B0%D0%BD%20%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D1%85%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D0%B9%20%D0%BD%D0%B0%202014%D1%80%D1%96%D0%BA\(2\).doc](http://www.mon.gov.ua/img/zstored/files/%D0%9F%D0%BB%D0%B0%D0%BD%20%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D1%85%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D0%B9%20%D0%BD%D0%B0%202014%D1%80%D1%96%D0%BA(2).doc) – Назва з екрану.
4. Про формування плану проведення наукових конференцій та семінарів з проблем вищої освіти і науки у 2013 році / Наказ МОН України від 2 жовтня 2012 року № 1/9-701. – Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/31387/ – Назва з екрану.
5. Рейтинг університетів України III, IV рівнів акредитації Топ-200 Україна у 2014 році [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Центру міжнародних проектів НДІ прикладних інформаційних технологій «Євроосвіта». – Режим доступу : <http://www.euroosvita.net/index.php/?category=49&id=3282> – Назва з екрану.
6. Україна скоротить фінансування науки на користь виробництва зброї, - Петро Порошенко [Електронний ресурс] / Інформаційно-аналітичний портал про вищу освіту в Україні та за кордоном «Вища освіта». – Режим доступу :

<http://vnz.org.ua/novyny/nauka/6309-ukrayina-skorotyt-finansuvannja-nauky-na-koryst-vyrobnytstva-zbroyi-petro-poroshenko> – Назва з екрану.